

Transkribering: Är matriser förbjudna nu?

Lista över medverkande

JR: = Jenny Reichwald

NM: = Nicklas Mörk

AK: = Anna Karlefjärd

JR: Hej, jag heter Jenny Reichwald. Idag ska vi prata om matriser, under rubriken; är matriser förbjudna nu? Skolverkets allmänna råd om betyg och betygssättning pekar på några risker med matrisanvändning. Men betyder det att matriser nu skulle vara förbjudna att använda, eller kan vi hitta ett sätt att faktiskt göra dem till matnyttiga verktyg för lärare? Med oss idag för att prata om det här har vi Nicklas Mörk och Anna Karlefjärd. Vill ni berätta vilka ni är och vad ni har för relation till ämnet?

AK: Mmm, jag är lärare i grunden, men idag har jag en anställning på Karlstads universitet. Finns som utbildningsledare på rektorsutbildningen, man jobbar där med bedömningsfrågor. Både i klassrummet och ända upp på huvudmannanivå, hur man kan förstå bedömning och betygssättning. Halvtid är jag Anna som åker land och rike runt och har gjort sedan 2011 egentligen och pratar om bedömningsfrågor och bedömningsforskning och styrdokument.

JR: Nicklas Mörk?

NM: Ja, och jag jobbar som högstadielärare på en skola i Lindesberg, Fröviskolan i matematik och So-ämnen. Och jag stöter ju på matriser i vardagen så att säga, i yrkesrollen som lärare. Och lägger mig lite grann på sidan om, då som privatperson också. Skriver blogg och lite sådär, om aktuella ämnen som påverkar lärare.

JR: Vi frågade några lärare, hur och i vilket sammanhang de använder matriser. Och så här svarade de:

Jag heter Malin Johansson, eftersom jag har enbart bildämnet, så möter jag ungefär 280 elever i veckan, så för mig är det jätteviktigt att använda matriser. Så jag använder det under arbetsområdena, men framförallt efter avslutade arbetsområden.

Vad är fördelen med matriser?

Fördelen med matriserna är att jag visuellt ser en kurva, där jag fokuserar mer och mindre på de olika förmågorna, beroende på vad vi jobbar med. Men att jag har det dokumenterat.

Jag heter Hanna Ringen Wallner och jag undervisar i franska, engelska och svenska. Jag använder matriser i mina planeringar, till exempel när jag ska visa olika betygskriterier, eller olika mål. Då använder jag matrisen. Annars tycker jag att det kan bli lite stereotypt med matrisen.

Hur och i vilka sammanhang använder du matriser, Niklas Brismar Pålsson?

Jo, de matriser som är kursmatriser som ligger på Skolverkets hemsida, de är betygssättningsmatriser. Det är ett sätt att hantera matriser, så att jag som lärare hanterar matrisen tillsammans med andra lärare i slutet av kursen. En annan typ av matris är ju en typ av modellering av ord och begrepp som jag använder för att få eleven att förstå vad vi gör. Det är vad jag skulle vilja kalla en didaktisk matris. Det språkbruk som finns i den här bedömningsmatrisen, de är inte didaktiskt produktiva, utan jag måste hela tiden förklara för eleven vad jag menar med just ett nyanserat sätt att uttrycka sig.

Hur och i vilka sammanhang använder du matriser? Helena Danielsson Thorell;

Egentligen aldrig kan man säga.

Varför då?

Det går ju inte att bryta in kunskap i rutor, det är kanske det enklaste svaret. Det är alltid så att de här rutorna går in i varandra, och man gör en annan typ av bedömning när man väl ska bedöma vad en elev kan. Det finns mycket bättre sätt att göra det på.

[musik]

JR: Nicklas Mörk, du har bland annat på din blogg kritiserat matriser för att skapa problem för lärare. På vilket sätt menar du att det kan skapa problem?

NM: Utgångspunkten för mig har varit någonstans det här med lärplattformar, där det finns matriser där kunskapskraven är, det i inslaget läraren kallade för betygsmatriser. Och att man använder det tillsammans med elever, eller för att visa för föräldrar hur det går för eleven. Eller vad eleven behöver utveckla. Då tycker jag att det finns några problem med det, dels ett kommunikationsproblem, när man lägger ut information med ett språk som vi kanske inte är överens om. Varken jag eller eleverna eller föräldrarna, för man pratar inte med alla på det djup som krävs för att man ska förstå de här texterna. Lärarna är inte överens om vad texterna betyder, och då tror jag att det är ännu större steg där för att hitta någon slags samsyn, för att kunna kommunicera ett innehåll i alla fall. Det jag tror att man kan kommunicera, det är väl den tekniska biten av betyg så att säga. Så här ser profilen ut i det här ämnet, därför blir det det här betyget. Men inte någon slags fördjupad bild av innehållet så. Det är väl ett problem jag har sett med hur det används ute. Själva matrisen i sig tror jag inte är ond eller god så att säga.

JR: Men Anna Karlefjärd, vi hörde en av lärarna i den här enkäten beskriva hur han översätter innehållet i matrisen för att han och eleverna ska ha samma vokabulär. Vem skulle du säga matriser egentligen är till för?

AK: Det är ju lite vad vi, dels lite som du var inne på Nicklas, vad ska vi använda den till? Och precis som läraren gör i det här inslaget, så är det så att vi behöver nog skilja lite på vad vi kallar dem. Vi kanske har gjort en miss i allmänna rådet faktiskt, där vi säger bedömningsmatriser liksom generellt, när vi egentligen pratar, precis som den här läraren gjorde, vi pratar kanske om betygsmatriserna och kunskapskraven. Uppdelat i mindre delar på lärplattformar. Där kan vi onekligen diskutera och problematisera. Men när vi pratar egentligen om bedömningsmatriser, så är det ju precis i det didaktiska fältet, det vill säga hur kan jag få en elev att förstå att kvalité är precis det vi ska göra nu? Om den här läraren säger att den översätter, det behöver ju inte handla om att man översätter kunskapskrav till ett annat språk, utan när vi skapar bedömningsmatriser tillsammans med våra elever eller att vi gör det tillsammans med kollegor kring ett läroobjekt, då är det i relation till, vad ska man lära sig just här och nu? Det kan vara en laborationsrapport och kvalitén i den till exempel. Det har ju inget med kunskapskravstexten att göra. Utan där får jag zooma ut sen som lärare, och så se i relation till kraven när det är dags för betyg. Så jag tror att vi behöver sortera i begreppen.

JR: Håller du med?

NM: Ja, jag håller med om det att det finns olika slags syn på, användningsområden för matriserna. Sedan tror jag att det finns en risk också med just det här att kunskapskraven i sig är så förknippade med matriser. Så jag tror att, och det ser man också, på just de här matriserna som ska användas rent didaktiskt, att de använder ett läroplansspråk någonstans, när man ska använda de med eleven. Och jag tycker inte att eleverna behöver kunna det språket. De måste kunna ämnesspråket, vad som är kvalité i det ämne som man undervisar i så att säga. Jag tror att man hamnar någonstans mittemellan där när man försöker klämma in en bedömning, samtidigt som man vill nå en utveckling i ämnet. För lärare vill kunna bedöma det som eleverna har gjort på slutet, och då vill man ha förberett det innan så att säga, och ställa det redan där någonstans i de här rutorna, i olika nivåer så att säga. Sedan tror jag också att det kan bli ett problem för elever, att man ser arbetet i skolan som något man gör bara. Man ska ta sig till nästa steg i matrisen. Då blir frågan, vad ska jag göra för att nå det här betyget? En jättevanlig fråga hos elever idag, inte vad behöver jag lära mig för att bli duktig i samhällskunskap.

JR: Men Nicklas Mörk, vad kan det finnas då för risker med att sätta in delar av kunskapskraven i matriser?

NM: Jag tror att en risk är att när man planerar ett område som lärare i alla fall, att man utgår från kunskapskraven, och struntar i de övriga delarna. Syftet med ämnet så att säga och

innehållet. I stället tycker jag att man ska börja i andra ändan så att säga. Sedan tycker jag att man ska ha kunskapskraven i ryggraden som lärare när man planerar också. De måste finnas med där, men att man utgår från ämnets syfte. Det säger allmänna råden också, att vi ska tänka särskilt mycket på nu.

JR: Hur ser det ut under det att du undervisar då?

NM: Den stora risken är ju att eleverna som sagt, i och med att matriserna är så förknippade med betyg, att det blir fokus på betyg i stället för innehåll.

JR: Då ser du att den risken så att säga, bär man med sig om man bär med sig matrisen in i betygssättningen också?

NM: Nej, i själva betygssättningen, då är matrisen i sådana fall för min skull, och då vet jag vad den står för. Sedan är det inte säkert att den är korrekt, för det beror ju på min bedömning någonstans. Om jag har gjort en bra bedömning vad eleven har presterat. Men en hjälp för mig kanske att sammanfatta kunskaper. Så jag använder matriser på det sättet så att säga.

[musik]

JR: Det har talats mycket om ett så kallat synligt lärande i många sammanhang under de senaste åren. Då pratar man ofta om John Hatties stora studie om vad som påverkar elevers resultat, den här Visible learning. I det sammanhanget har matriser ofta kommit att spela en roll. Jag tänkte att vi skulle prata lite mer om det. Anna Karlefjäll, skulle du vilja förklara, vad är synligt lärande?

AK: Hattie fick ju oerhört stort genomslag och framförallt i en svensk kontext, men om man tänker sig egentligen vad hela det här formativa paketet grundar sig i, och det synliga lärandet, så är det i att vi aldrig vet var undervisningen landar hos våra elever. För bara genom att vi undervisar så vi vet ju inte vad som händer hos eleverna, utan vi måste hitta olika sätt att synliggöra deras kunnande. Vad de missuppfattar, vad det finns för felaktigheter, vad de faktiskt har förstått och på vilket sätt de har förstått. I det så vill man hitta sätt att göra verktyg för att synliggöra deras lärande. Så kommer nästa steg i det då, hur kommunicerar vi med eleverna om deras progression, om deras förståelse? Däri har ju matriserna en forskningsbakgrund som finns. 2013 gjorde Anders Jönsson en forskningsöversikt, om just nyttjandet av bedömningsmatriser, då inte betygsmatriser, i relation till återkoppling. Och kunde visa på vinster i elevers förståelse och kvalitéer i det man gjorde just där och då. Men så här gäller det nog att hålla isär, men synliggöra elevers lärande? Ja, det måste vi ju göra, vi måste ju förstå hur det vi håller på med landar.

JR: Men då tänker jag, kan man så att säga missa kunskap med en uppgifts specifik matris? Vad tänker du, Nicklas?

NM: Om man arbetar med en matris till ett område och ett specifikt innehåll, då tror jag att just

den här diskussionen om, vad betyder det som står i den här rutan i matrisen, den diskussionen måste få ta tid så att säga. Det jag menar är någonstans att man kan göra det på det sättet, man kan göra det på andra sätt också, just den här diskussionen om vad som innebär kvalité i ämnet.

JR: Vad tänker du Anna?

AK: Jo, men jag tänker, när det blir fokus på vad slutprodukten ska vara, när fokus blir på vad jag ska få för betyg, så vi tappar bort lärandet i det, då går vi fel hur vi än gör. Jag tänker att på något sätt har vi uppfostrat en generation ungdomar som vi vill med hjälp att återkoppling ska få makt över sitt eget lärande, och komma längre. Men i det har vi också hamnat i att det också blir den här betygsjakten. Vad är det här värt, vad kan jag få för betyg om jag gör så här? Om jag bara gör lite till. Så vi behöver ju, och det tycker jag allmänna rådet har som grundtråd nästan, det vill säga få tillbaka fokus på undervisningen. Och kvalité i det, och få elever att utvecklas och nå så långt som möjligt. Och sedan, vid vissa tillfällen, omdömen, terminsbetyg, slutbetyg, kursbetyg, så sätter vi betyg i relation till kraven. Men att paketera kunskande i rutor, precis som den här läraren så klokt sa i inledningen, jag brukar säga, jag skulle vilja ha resår i mina matriser. Så de kan växa. Det är också någonting, när vi pratar om det i relation till att sätta betyg och matriser, så gäller det att jag som lärare förstår värdet i mina rutor. Matriserna som man ser dem är ju väldigt endimensionella, du ser inte tyngden i rutorna, utan det är den kunniga läraren som har stått för undervisningen som kan göra den där värderingen av rutorna.

JR: Vi har ju varit inne lite grann på det här med att delge eleverna saker utifrån matrisen. När och under vilka förutsättningar skulle ni säga att det är bra att ringa in och tydliggöra för eleverna vad de ska kunna? När ska man låta bli?

NM: Jag tycker alltid det är bra att tala om för dem vad de ska kunna, men någonstans i relation till matriser, så känner jag att den kan jag använda men jag måste lägga ner enormt mycket tid för att förklara den i sådana fall. Och det kan jag göra på annat sätt också. Det finns olika sätt att tydliggöra ett innehåll. Ett konkret exempel är ju när vi har något som är kvantifierbart, cykla en kilometer, cykla två kilometer, cykla tre kilometer, det blir väldigt tydligt och alla förstår, alla som kan cykla i alla fall förstår vad det innebär. Att man blir tröttare när man cyklar längre. Förstår någonstans vad man ska göra. Men jag tror någonstans där också, att det blir inte fokus på kvalité på samma sätt om man paketerar det på det sättet om man ska skriva en argumenterande text, för då krävs det att jag talar om för eleverna, vad innebär ett argument? Är tre argument bättre än ett argument? Nej, inte alltid, och så måste man ha hela den diskussionen kring vad det betyder någonstans. Jag tror att det är en risk där att vi förenklar, när vi ska få in det i den här matrisen, och hinner inte med diskussionen tror jag.

AK: Jag håller med, det här att tydliggöra behöver inte ligga i matrisen. Man kan använda

matriser för att tydliggöra och det kan vara väldigt funktionellt. Och det vet vi forskningsmässigt att det finns, vi har underlag för att säga att vissa bedömningsmatriser är gynnsamma för elevers återkoppling, men man kan också tydliggöra på andra sätt. Det vi också vet, är att de elever som har det tuffast i skolan, det är de som kanske behöver stöd med att verkligen få fatt på, vad är det som förväntas av mig, vad är det jag ska kunna? Men samtidigt måste vi också låta kreativitet och elevinflytande få spela in i undervisningen, vilket gör att jag måste kunna välja som lärare, när jag känner att det här, nu är det kvaliteten i en text. Det kan jag vara väldigt tydlig i, men en annan gång kanske det är, nu vill jag bara väcka intresse för det här. Vi ska ta oss ut på något äventyr kring det här området, och sedan upplever vi längs med vägen. Vad är det för kunnande som möjliggörs när vi är på den här upptäcktsresan? Men det måste den enskilda läraren kunna avgöra vad som passar bäst, beroende på vad man är ute efter att eleven ska lära sig. Det är också något som det här allmänna rådet vill sätta på kartan. Det vill säga, det är inte svartvitt i vår bransch, det är komplext, och därför är det ofta läraren som vet vad som gynnar de här eleverna. Och så ska vi jobba på vetenskaplig grund och utifrån beprövad erfarenhet, så vi behöver förhålla oss till forskning om det formativa, ämnesdidaktisk forskning för att fatta kloka beslut. Medan att försöka ruta in lärande och säga att det är den enda lösningen, nej, då har man nog fel till och med, vill jag säga. (skrattar)

JR: Vad säger du, vad spelar störst roll då, matrisformerna eller vad som står i den?

NM: Så klart är det innehållet som spelar störst roll. Jag tänker på det Anna säger här, det skulle inte finnas någon som ifrågasätter om man kan använda checklistor i undervisningen. Och det är ju för att de inte är så förknippade med kunskapskrav och betyg och allt det där. De har alltid funnits med. Kolla nu det här innan du är färdig, säger man till eleverna, och så har man en liten checklista. Matriserna är på ett annat sätt, därför att praktiken ser annorlunda ut kring dem i Sverige. Inte i hela världen, ska vi säga också.

AJ: Man skulle väl också kunna säga det, vi har ju sett att det kan landa i ren felaktig betygssättning om man bara räknar rutor i en matris. Jag tror att Skolverket använde i sitt pressmeddelande till allmänna rådet, de sa att det kan vara en skenbar tydlighet. Det vill säga, man tror att betygssättning kan kokas ner till att räkna rutor, när det är en ganska komplex värdering av allt det underlaget man har. Så man kan symbolisera den här slutbilden, det här utfallet och nu blir det det här betyget. Så kan vi prata runt det. Annars finns det allt från klokt sett i undervisningen till bra dokumentationsverktyg. Till att vara kasst, beroende på hur du använder det.

[musik]

JR: Vi håller på att närma oss slutet av vårt samtal, men för att samla ihop tankarna, det här med matriser är inte förbjudna nu. Det är de inte.

AK: Det kan vi vara överens om.

- JR: Men de allmänna råden säger att kunskapskraven är medel och inte mål. Vad betyder det omsatt i lärarnas verklighet?
- NM: Ja, för mig spelar det den rollen, att när jag ska sätta betyg, så ställer jag alla elevernas kunskaper som de visar, mot kunskapskraven, för att kunna sätta betyget. Därför är det ett medel. Utgår jag bara från kunskapskraven när jag planerar undervisning, då blir det något slags mål, och så gör vi inte.
- JR: Anna?
- AK: Nej, jag håller med dig Nicklas, det här var ett viktigt förtydligande, för vi har fått på vissa ställen, det enda viktiga har blivit att hitta bevis för kraven. Och det har blivit en bevisjakt, att komma tillbaka till att det är fokus på undervisningen. Så i vardagen för lärare, det är klart att många lärare upplevde det här som en stor förändring, även om det bara var ett förtydligande. Det är ju egentligen ett förtydligande av hur det är tänkt hela tiden. Men jag tror att vi var i en tid där vi behövde höra det igen, att vi liksom, det är som Nicklas beskrev det, som det är tänkt att vi ska göra. Fokus är att behandla innehållet, utveckla förmågorna, och få dem att nå så långt som möjligt i relation till kraven. Och kraven blir det medel.
- JR: Vad har ni då för tips till lärare som vill, om vi säger, bemästra matrisen? Lästips eller några annorlunda ingångar på det här?
- NM: Jag tänker spontant, att man behöver titta på båda sidorna så att säga. Vad finns det för fördelar, vad finns det för nackdelar? Anders Jönsson som vi har nämnt, har ju skrivit en del om hur man kan använda matriser, så att det leder framåt. Jag tipsade lite grann om, tänker jag, Gunnar Hyltegren har skrivit ganska mycket negativt om matriser, om riskerna så att säga. Det är väl bra att titta på båda sidorna tänker jag.
- JR: Anna?
- AK: I svenskt perspektiv så är det Anders Jönsson som är den som kanske har sin forskning närmast kopplad till matriser. Han skriver också lättillgängligt i sin blogg, och där finns också referenser. Forskningsöversikten från 2013, den håller fortfarande och de resultaten som var där, i relation till det nära återkoppling. Det har snarare fördjupats de sista åren, så den kan man också ta till sig. Den finns också länkad på Skolverkets hemsida såg jag nu senast jag var inne. Så det är väl hela tiden att vara lärare, det är att hitta alla de här delarna, för att det är komplext. Och vi behöver liksom ha, det är inte svartvitt. Så läsa båda delarna. Sedan är det inte för eller emot matris, utan för klok undervisning.
- [musik]
- JR: Tack för att ni var med oss idag, Nicklas Mörk och Anna Karlefjärd. Till dig som lyssnar, vad tänker du kring matriser? Hur använder du dem, har du något knep som du vill dela

med dig av? Twittra till oss @skolverket och tagga gärna Nicklas och Anna så att de kan vara med i samtalet. @nicklas80, @karlefjärd. Och du, tala gärna om vad du vill att vi ska djupdyka i i kommande poddar. Här kommer nu några tweets kring matriser, som man kan fundera kring. Ha det gott!

[musik]

Det var något surr här på Twitter om att det inte skulle gå att använda matriser längre. Men det går ju visst, det tänker jag fortsätta med.

Matriser är ett symptom på ett absurt bedömningsfokus som omger skolan. Vi klarar oss säkert alldeles utmärkt utan dem.

Wow, vad det plötsligt blev legitimt att hata matriser. Den som använder matriser blev över en natt helt ute.

Det beror ju på hur matrisen ser ut, att klippa från kunskapsmålen är kanske inte den bästa lösningen. Men jag använder matriser till uppgifter som är både instruerande och formativa. Man förbjuder inte matriser, utan man tycker inte att de är bra att de är kopior av kunskapskraven.

Tog just beslut om att sluta använda matriser. Känns som att släppa en stor, jävla sten som man har gått och burit på.

Nu fattar jag ingenting, jag är lärare, jag behöver matriser.

[musik]